

HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE

ANALITIČKI BILTEN

GODINA X.
BROJ

2

ZAGREB
2008.

Nakladnik:

HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE

Radnička cesta 1, Zagreb

Telefon - centrala: (01) 612 60 00

Telefon - uredništvo: (01) 612 60 90

Telefax: (01) 612 60 39

Elektronska pošta: darko.oracic@hzz.hr

Internetske stranice: <http://www.hzz.hr/>

Za nakladnika:

Ankica Paun Jarallah

ravnateljica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Urednik:

Darko Oračić

Likovno rješenje:

Branko Vujanović

Grafička priprema i tisak:

Birotisak d.o.o.

Vrandučka 44, Zagreb

Naklada:

300 primjeraka

Izlazi četiri puta godišnje

SADRŽAJ

1.	Razina i sastav zaposlenosti u nekim europskim zemljama.....	5
2.	Obrazovanost i aktivnost stanovništva u nekim europskim zemljama.....	16
3.	Kretanja u gospodarstvu i na tržištu rada u zoni eura i Hrvatskoj.....	26

1. Razina i sastav zaposlenosti u nekim europskim zemljama

1.1 Stopa zaposlenosti prema dobi i spolu

U tablici 1.1.1 prikazana je stopa zaposlenosti stanovništva u dobi od 15 do 64 godine u 2007. godini, ukupno i prema spolu, u 27 zemalja članica Europske unije i Hrvatskoj. Najveća stopa zaposlenosti zabilježena je u Danskoj, Nizozemskoj i Švedskoj, a najmanja na Malti, te u Poljskoj, Hrvatskoj i Mađarskoj.

Zemlja	Stopa zaposlenosti 15-64 (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	71,4	78,4	64,4
Belgija	62,0	68,7	55,3
Bugarska	61,7	66,0	57,6
Cipar	71,0	80,0	62,4
Češka	66,1	74,8	57,3
Danska	77,1	81,0	73,2
Estonija	69,4	73,2	65,9
Finska	70,3	72,1	68,5
Francuska	64,6	69,3	60,0
Grčka	61,4	74,9	47,9
Irska	69,1	77,4	60,6
Italija	58,7	70,7	46,6
Latvija	68,3	72,5	64,4
Litva	64,9	67,9	62,2
Luksemburg	64,2	72,3	56,1
Mađarska	57,3	64,0	50,9
Malta	55,7	74,2	36,9
Nizozemska	76,0	82,2	69,6
Njemačka	69,4	74,7	64,0
Poljska	57,0	63,6	50,6
Portugal	67,8	73,8	61,9
Rumunjska	58,8	64,8	52,8
Slovačka	60,7	68,4	53,0
Slovenija	67,8	72,7	62,6
Španjolska	65,6	76,2	54,7
Švedska	74,2	76,5	71,8
UK	71,3	77,3	65,5
EU-27	65,4	72,5	58,3
Hrvatska	57,1	64,4	50,0

Tablica 1.1.1

Stopa zaposlenosti stanovništva radne dobi

Izvor: Eurostat.

Što se tiče stope zaposlenosti prema spolu, najveća stopa zaposlenosti muškaraca zabilježena je u Nizozemskoj i Danskoj, te na Cipru, dok je najmanju stopu zaposlenosti muškaraca imala Poljska, Mađarska i Hrvatska. Po visini stope zaposlenosti žena predvodile su Danska, Švedska i Nizozemska, a na začelju su se nalazile Malta, Italija, Grčka i Hrvatska.

U sljedećoj tablici prikazana je stopa zaposlenosti stanovništva starije dobi, tj. od 55 do 64 godine. Najveći pokazatelj imale su Švedska, Estonija i Danska, a najmanji Malta, Poljska i Luksemburg. Po visini stope zaposlenosti starijih muškaraca predvodili su Švedska, Cipar i Irska, a na dnu ljestvice nalazili su se Luksemburg, Francuska i Poljska. Najveća stopa zaposlenosti žena starije dobi bila je u Švedskoj, Estoniji i Finskoj, a najmanja na Malti, te u Poljskoj i Slovačkoj.

Tablica 1.1.2
Stopa zaposlenosti stanovništva starije dobi

Zemlja	Stopa zaposlenosti 55-64 (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	38,6	49,8	28,0
Belgija	34,4	42,9	26,0
Bugarska	42,6	51,8	34,5
Cipar	55,9	72,5	40,3
Češka	46,0	59,6	33,5
Danska	58,6	64,9	52,4
Estonija	60,0	59,4	60,5
Finska	55,0	55,1	55,0
Francuska	38,3	40,5	36,2
Grčka	42,4	59,1	26,9
Irska	53,8	67,9	39,6
Italija	33,8	45,1	23,0
Latvija	57,7	64,6	52,4
Litva	53,4	60,8	47,9
Luksemburg	32,0	35,6	28,6
Mađarska	33,1	41,7	26,2
Malta	28,3	46,2	11,8
Nizozemska	50,9	61,5	40,1
Njemačka	51,5	59,7	43,6
Poljska	29,7	41,4	19,4
Portugal	50,9	58,6	44,0
Rumunjska	41,4	50,3	33,6
Slovačka	35,6	52,5	21,2
Slovenija	33,5	45,3	22,2
Španjolska	44,6	60,0	30,0
Švedska	70,0	72,9	67,0
UK	57,4	66,3	49,0
EU-27	44,7	53,9	36,0
Hrvatska	35,8	48,4	24,2

Izvor: Eurostat.

Što se tiče Hrvatske, stopa zaposlenosti muškaraca starije dobi bila je veća nego u, primjerice, u Sloveniji, Mađarskoj i Poljskoj, dok je stopa zaposlenosti žena starije dobi također bila veća nego u Sloveniji i Poljskoj, te u Slovačkoj. Stopa zaposlenosti muškaraca starije dobi bila je za 5,5 postotnih bodova manja nego u Europskoj uniji, dok je stopa zaposlenosti žena starije dobi bila manja za 11,8 postotnih bodova.

U sljedećoj tablici prikazana je stopa zaposlenosti stanovništva u dobi od 25 do 54 godine, ukupno i prema spolu. Po visini spomenutog pokazatelja predvodile su Danska, Švedska i Nizozemska, dok su se na dnu ljestvice nalazile Malta, Italija i Hrvatska. Najveću stopu zaposlenosti muškaraca srednje dobi imali su Cipar, Luksemburg i Nizozemska, a najmanju Hrvatska, Rumunjska i Poljska. Što se tiče žena, najveća stopa zaposlenosti bila je u Švedskoj, Danskoj i

Zemlja	Stopa zaposlenosti 25-54 (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	84,0	90,6	77,5
Belgija	79,7	87,0	72,3
Bugarska	79,4	82,5	76,2
Cipar	83,8	92,4	75,5
Češka	83,5	91,7	74,9
Danska	86,3	90,2	82,4
Estonija	84,8	89,7	80,1
Finska	83,4	86,0	80,6
Francuska	82,1	88,3	76,2
Grčka	75,6	90,1	60,8
Irska	78,7	87,7	69,6
Italija	73,5	87,3	59,6
Latvija	82,3	85,6	79,1
Litva	82,5	84,3	80,8
Luksemburg	81,9	92,2	71,7
Mađarska	74,6	81,3	67,9
Malta	65,7	90,1	40,6
Nizozemska	85,4	92,1	78,7
Njemačka	80,9	86,4	75,2
Poljska	74,9	81,1	68,8
Portugal	81,0	87,2	74,9
Rumunjska	74,6	80,6	68,5
Slovačka	78,0	85,0	71,0
Slovenija	85,3	88,1	82,4
Španjolska	76,8	87,6	65,6
Švedska	86,1	89,1	83,0
UK	81,3	88,1	74,7
EU-27	79,1	86,8	71,5
Hrvatska	74,1	80,6	67,7

Tablica 1.1.3

Stopa zaposlenosti stanovništva srednje dobi

Izvor: Eurostat.

Sloveniji, a najmanja na Malti, te u Italiji, Grčkoj i Španjolskoj. Po visini stope zaposlenosti žena srednje dobi Hrvatska se nalazila između Mađarske i Španjolske.

1.2 Stopa zaposlenosti prema spolu i razini obrazovanosti

U **tablici 1.2.1** prikazana je stopa zaposlenosti stanovništva u dobi od 25 do 54 godine prema razini obrazovanosti. Stopa zaposlenosti prikazana je za stanovništvo spomenute dobi s osnovnom školom ili niže (razina ISCED-a 0-2), sa srednjom školom (razina ISCED-a 3-4), te s višom odnosno visokom školom (razina ISCED-a 5-6).

Tablica 1.2.1
Stopa zaposlenosti stanovništva srednje dobi prema obrazovanju

Zemlja	Stopa zaposlenosti 25-54 (%)			
	Obrazovanje	Osnovno	Srednje	Visoko
Austrija		69,6	85,9	91,2
Belgija		62,9	81,6	90,7
Bugarska		54,0	82,6	91,8
Cipar		73,8	83,2	90,4
Češka		57,8	85,0	88,9
Danska		76,9	88,7	91,6
Estonija		66,7	84,3	90,2
Finska		70,9	81,9	89,6
Francuska		71,3	84,8	88,1
Grčka		69,6	74,1	86,4
Irska		64,4	79,8	88,5
Italija		64,7	79,0	82,7
Latvija		69,7	81,9	90,0
Litva		58,3	81,0	92,3
Luksemburg		75,3	82,0	89,1
Mađarska		49,6	78,0	86,5
Malta		56,0	84,8	92,0
Nizozemska		73,1	86,7	92,9
Njemačka		61,6	81,4	91,0
Poljska		53,4	73,9	89,4
Portugal		78,8	82,9	88,8
Rumunjska		60,0	75,6	91,8
Slovačka		36,8	80,6	88,6
Slovenija		69,5	86,2	93,4
Španjolska		68,9	79,1	86,3
Švedska		71,7	87,0	90,5
UK		66,0	83,2	90,4
EU-27		66,5	80,8	89,0
Hrvatska		55,9	76,4	88,3

Izvor: Eurostat.

U svakoj od promatranih zemalja viša je razina obrazovanosti povezana s većom stopom zaposlenosti. Tako posvuda stanovništvo s tercijarnim obrazovanjem ima najvišu stopu zaposlenosti. Što se tiče razlika između zemalja, najveću stopu zaposlenosti visoko obrazovanog stanovništva imale su Slovenija, Nizozemska i Litva, a najmanju Italija, Španjolska i Grčka, dok se Hrvatska po visini spomenutog pokazatelja nalazila između Irske i Francuske, sa zaostatkom od svega 0,7 postotnih bodova za prosjekom Europske unije.

U sljedećoj tablici prikazana je stopa zaposlenosti muškog stanovništva srednje dobi prema razini obrazovanosti. Zaostajanje Hrvatske za prosjekom Europske unije u visini stope zaposlenosti muškaraca srednje dobi s visokim obrazovanjem iznosilo je 3,7 postotnih bodova.

Zemlja	Stopa zaposlenosti muškaraca 25-54 (%)			
	Obrazovanje	Osnovno	Srednje	Visoko
Austrija		79,6	91,1	95,3
Belgija		75,5	89,4	94,0
Bugarska		60,1	86,1	93,6
Cipar		88,7	92,1	95,1
Češka		62,2	93,1	95,6
Danska		83,4	91,7	93,8
Estonija		73,3	90,1	95,8
Finska		74,1	85,3	93,3
Francuska		80,5	90,5	91,9
Grčka		89,1	90,3	91,3
Irska		77,5	91,0	93,4
Italija		84,5	89,8	88,8
Latvija		76,4	86,5	91,3
Litva		61,7	84,5	93,2
Luksemburg		89,7	92,6	94,2
Mađarska		56,9	84,0	93,3
Malta		87,0	94,9	97,2
Nizozemska		86,1	92,6	96,0
Njemačka		71,2	86,0	94,6
Poljska		61,9	81,4	92,3
Portugal		86,8	85,4	91,8
Rumunjska		71,9	80,6	91,8
Slovačka		34,9	87,8	94,1
Slovenija		75,1	89,1	94,5
Španjolska		84,5	88,4	91,8
Švedska		79,5	90,3	91,8
UK		76,3	89,8	94,2
EU-27		79,9	87,4	93,1
Hrvatska		66,8	82,1	89,4

Tablica 1.2.2

Stopa zaposlenosti muškaraca srednje dobi prema obrazovanju

Izvor: Eurostat.

Za razliku od prethodnog slučaja, stopa zaposlenosti žena srednje dobi s visokim obrazovanjem bila je veća u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji, kao što to pokazuje sljedeća tablica. Štoviše, razlika je iznosila značajna 2 postotna boda. Stopa zaposlenosti visoko obrazovanih žena, dakle, znatno je veća u Hrvatskoj nego u mnogim zemljama Europske unije. Stoga je razlika između muškaraca i žena u stopi zaposlenosti visoko obrazovanih znatno manja u Hrvatskoj (2,1 postotni bod) nego u Europskoj uniji (7,8 postotnih bodova).

Tablica 1.2.3
Stopa zaposlenosti
žena srednje dobi
prema obrazovanju

Zemlja	Stopa zaposlenosti žena 25-54 (%)			
	Obrazovanje	Osnovno	Srednje	Visoko
Austrija		64,3	80,1	86,0
Belgija		49,2	72,8	87,8
Bugarska		47,6	78,3	90,6
Cipar		59,7	74,1	86,1
Češka		55,2	76,3	81,4
Danska		70,3	85,1	89,6
Estonija		56,4	77,8	86,9
Finska		66,1	77,6	86,9
Francuska		62,9	78,4	84,8
Grčka		46,8	59,4	81,4
Irska		47,1	68,5	84,4
Italija		42,6	68,4	77,9
Latvija		58,0	77,3	89,3
Litva		52,9	77,3	91,6
Luksemburg		62,8	70,8	83,8
Mađarska		44,0	71,2	81,4
Malta		28,1	67,6	86,1
Nizozemska		60,7	80,9	89,6
Njemačka		54,1	76,9	86,5
Poljska		44,7	65,8	87,5
Portugal		70,0	80,4	87,0
Rumunjska		51,2	70,0	91,9
Slovačka		38,1	72,8	83,6
Slovenija		64,4	82,4	92,6
Španjolska		51,4	69,5	81,1
Švedska		61,0	83,1	89,5
UK		57,9	76,0	86,8
EU-27		53,5	73,8	85,3
Hrvatska		48,2	70,0	87,3

Izvor: Eurostat.

Može se zaključiti, dakle, da je stopa zaposlenosti ukupnog stanovništva srednje dobi znatno veća u Europskoj uniji nego u Hrvatskoj, ali i da je stopa zaposlenosti visoko obrazovanih žena spomenute dobi nezanemarivo veća u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji.

1.3 Sastav zaposlenih prema razini obrazovanosti i proizvod po zaposlenom

U tablici 1.3.1 prikazan je sastav zaposlenih u 27 zemalja članica Europske unije i Hrvatskoj u 2007. godini prema razini obrazovanosti. najveći udio visoko obrazovanih u ukupnom broju zaposlenih imali su Belgija, Finska, Cipar i Irska, a najmanji Rumunjska, Portugal i Češka. Hrvatska se po visini spomenutog pokazatelja nalazila između Mađarske i Austrije.

Zemlja	Udio u zaposlenima (%)		
	OsnoVno	Srednje	Visoko
Austrija	18,7	63,3	18,0
Belgija	22,8	39,3	37,9
Bugarska	14,5	60,0	25,5
Cipar	24,3	40,1	35,7
Češka	6,0	79,0	15,0
Danska	25,7	43,8	30,4
Estonija	9,8	55,7	34,5
Finska	17,1	46,6	36,3
Francuska	25,1	44,7	30,2
Grčka	35,7	38,8	25,5
Irska	25,5	39,5	35,0
Italija	38,8	45,1	16,0
Latvija	13,8	62,2	24,1
Litva	8,1	59,1	32,8
Luksemburg	30,0	40,5	29,5
Mađarska	12,6	65,8	21,6
Malta	60,1	22,0	17,9
Nizozemska	25,4	43,9	30,7
Njemačka	15,3	59,4	25,3
Poljska	9,5	67,8	22,7
Portugal	70,8	15,0	14,2
Rumunjska	24,9	61,3	13,8
Slovačka	4,5	79,1	16,4
Slovenija	15,6	60,9	23,5
Španjolska	43,5	23,6	32,9
Švedska	14,6	54,6	30,8
UK	22,0	45,1	32,9
EU-27	24,6	49,3	26,1
Hrvatska	18,0	62,9	19,1

Tablica 1.3.1

Sastav zaposlenih prema obrazovanju

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni.

Što se tiče osnovnog i srednjeg obrazovanja, za manje razvijene zemlje stare članice Europske unije kao što su Portugal, Italija, Španjolska i Grčka karakterističan je razmjerno velik udio zaposlenih sa samo osnovnim obrazovanjem,

dok je za većinu novih članica Europske unije kao što su Slovačka, Češka, Litva i Poljska karakterističan vrlo mali udio zaposlenih sa samo osnovnim obrazovanjem odnosno razmjerno velik udio zaposlenih sa srednjim obrazovanjem. Krajnji primjer prve skupine je Portugal u kojem preko 70 posto zaposlenih ima samo osnovno obrazovanje, dok je krajnji primjer potonje skupine Češka u kojoj gotovo 80 posto zaposlenih ima srednje obrazovanje.

U sljedećoj tablici prikazan je indeks realnog proizvoda po zaposlenom izražen prema paritetu kupovne moći. Između realnog proizvoda po zaposlenom i udjela visoko obrazovanih u ukupnom broju zaposlenih postoji slaba pozitivna veza –

Tablica 1.3.2
Produktivnost rada
i udio visoko obrazovanih
muškaraca i žena
u zaposlenosti

Zemlja	Realni BDP po zaposlenom	Udio (%) u zaposlenima visoko obrazovanih	
		Muškaraca	Žena
Austrija	120,7	10,8	7,2
Belgija	130,2	18,6	19,3
Bugarska	35,7	10,5	15,0
Češka	74,0	8,7	6,3
Danska	106,0	14,8	15,6
Estonija	68,2	13,3	21,2
Finska	111,3	16,1	20,2
Francuska	124,3	14,6	15,7
Grčka	105,0	13,9	11,6
Irska	135,7	16,7	18,2
Italija	108,0	8,0	8,0
Latvija	53,6	9,4	14,7
Litva	60,7	13,6	19,2
Mađarska	73,9	10,2	11,4
Nizozemska	112,8	16,7	14,0
Njemačka	105,8	15,1	10,3
Poljska	65,8	10,0	12,8
Portugal	69,9	5,8	8,3
Rumunjska	41,0	7,1	6,7
Slovačka	76,8	8,4	7,9
Slovenija	84,3	10,3	13,2
Španjolska	105,1	17,1	15,7
Švedska	115,3	13,6	17,3
UK	108,8	16,7	16,1
EU-27	100	13,3	12,7
Hrvatska	68,4	9,5	9,6

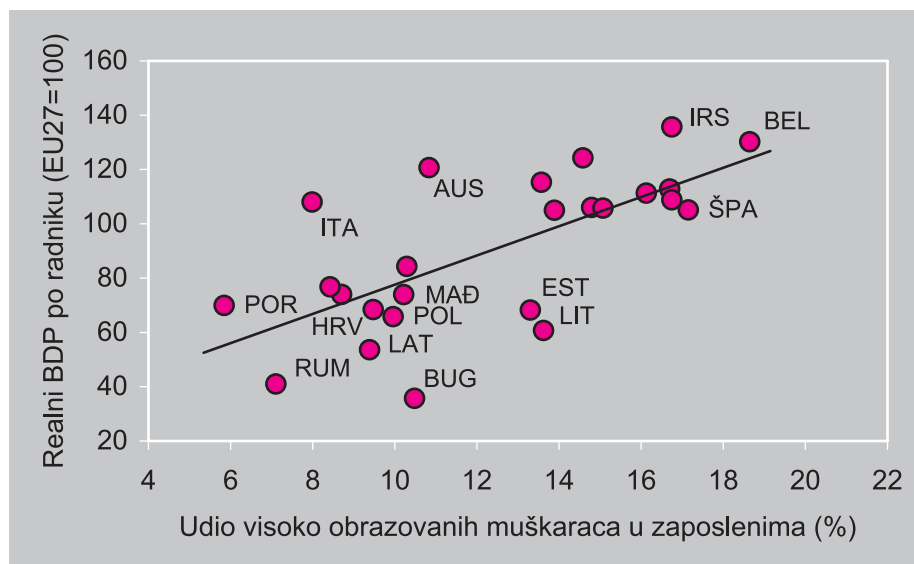
Izvor: Eurostat; autorovi izračuni. Napomena: podaci za Luksemburg, Cipar i Maltu nisu prikazani zbog specifičnosti tih zemalja.

koeficijent korelacije iznosi 0,49. Ta veza je ne samo blaga, već je i smjer utjecaja teško utvrditi – veća obrazovanost zaposlenih može utjecati na njihovu produktivnost, ali i ljudi u produktivnijim odnosno bogatijim društvima mogu se dulje obrazovati odnosno više izdvajati za obrazovanje. Međutim, veza postaje bitno snažnija ako se udio visoko obrazovanih podijeli prema spolu. Parcijalna veza produktivnosti rada (BDP/ZAP) s udjelom visoko obrazovanih muškaraca (VISM) vrlo je snažna i pozitivna, dok je parcijalna veza produktivnosti rada s udjelom visoko obrazovanih žena (VISŽ) slaba i negativna:

$$\text{BDP/ZAP} = 30,4 + 8,3 \text{ VISM} - 3,2 \text{ VISŽ} \quad R^2 = 0,592 \quad R = 0,769$$

(5,3) (2,5) N = 25

Veza između udjela visoko obrazovanih muškaraca i produktivnosti rada postaje samo malo slabija ako se ne uzima u obzir udio visoko obrazovanih žena – koeficijent korelacije smanjuje se s 0,77 na 0,69. Čvrsta veza između udjela visoko obrazovanih muškaraca i realnog proizvoda po radniku prikazana je na sljedećoj slici. Uočljivo je da glavna povezanosti proizlazi iz razlika između „starih“ i „novih“ članica Europske unije. Međutim, niti razlike unutar spomenutih skupina ne smiju se zanemariti, premda nisu toliko izrazite. Tako su Irska i Belgija „stare“ članice s najvećim proizvodom po radniku, a ujedno spadaju i u zemlje s najvećim udjelom visoko obrazovanih muškaraca u zaposlenima. Nasuprot tome, Portugal je „stara“ članica s niskom produktivnosti rada i s niskim udjelom visoko obrazovanih muškaraca. Izuzetak od pravila su Italija i Austrija u kojemu je produktivnost rada puno veća nego što bi se to moglo pretpostaviti na temelju udjela visoko obrazovanih muškaraca. Izraziti izuzetak u suprotnome smjeru među „novim“ članicama je Bugarska u kojoj je produktivnost rada puno manja nego što bi se to moglo pretpostaviti na temelju udjela visoko obrazovanih muškaraca. U skladu s općim smjerom veze su podaci za Rumunjsku u kojoj je niska i produktivnost rada i udio visoko obrazovanih muškaraca. Što se tiče Hrvatske, ona je vrlo blizu razine produktivnosti rada kakva bi se mogla pretpostaviti na temelju razine udjela visoko obrazovanih muškaraca.

Slika 1.3

Produktivnost rada i udio visoko obrazovanih muškaraca u zaposlenosti

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni.

Razlika u utjecaju udjela visoko obrazovanih u zaposlenima na produktivnost rada između muškaraca i žena možda dijelom proizlazi iz razlika u sadržaju obrazovanja. Vjerojatno je da su muškarci relativno više obrazovani u području proizvodnje primijenjenih tehničkih disciplina, dok su žene vjerojatno više obrazovane u području društvenih, humanističkih i fundamentalnih disciplina koje slabije pridonose (mjerenoj) produktivnosti rada.

1.4 DODATAK: Stopa zaposlenosti u EU i Hrvatskoj prema spolu, užim dobnim skupinama i razini obrazovanosti

U tablici 1.4.1 podrobnije je prikazana stopa zaposlenosti stanovništva prema užim dobnim skupinama u Europskoj uniji i Hrvatskoj u 2007. godini. Stopa zaposlenosti osoba mlade dobi (15-19 i 20-24) manja je u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji. Međutim, već za stanovništvo u dobi od 25 do 29 godina stopa zaposlenosti u Hrvatskoj izjednačava se sa stopom zaposlenosti u Europskoj uniji, a za stanovništvo u dobi 30 do 34 godine postaje čak i nešto veća nego u EU. Podaci prema spolu pokazuju da to proizlazi iz relativno veće stope zaposlenosti žena. Nakon toga, stopa zaposlenosti starijih skupina u Hrvatskoj postaje znatno manja nego u Europskoj uniji.

Tablica 1.4.1
Stopa zaposlenosti stanovništva prema dobi

Dob	Stopa zaposlenosti stanovništva (%)					
	Ukupno		Muškarci		Žene	
	EU	HR	EU	HR	EU	HR
15-19	19,1	8,4	20,8	10,2	17,3	6,6
20-24	54,8	44,6	59,2	51,8	50,3	36,4
25-29	75,4	75,3	81,8	80,8	69,0	69,4
30-34	80,0	80,6	88,6	87,5	71,3	73,3
35-39	81,6	79,2	89,9	83,6	73,1	75,3
40-44	82,0	77,9	89,4	83,0	74,6	73,1
45-49	80,4	73,0	87,4	79,3	73,4	66,9
50-54	74,6	63,9	82,9	73,4	66,6	54,6

Izvor: Eurostat.

Budući da na stopu zaposlenosti može utjecati sastav stanovništva prema obrazovanosti, korisno je prikazati stopu zaposlenosti različitih dobnih i spolnih skupina na istoj razini obrazovanosti. Tako je u sljedećoj tablici prikazana stopa zaposlenosti stanovništva sa završenom srednjom školom. Mlađe skupine također imaju nižu stopu zaposlenosti, ali stopa zaposlenosti skupina u dobi od 25 do 29 godina, te od 30 do 34 godine veća je u Hrvatskoj

Tablica 1.4.2
Stopa zaposlenosti stanovništva sa srednjom školom prema dobi

Dob	Stopa zaposlenosti stanovništva sa srednjom školom (%)					
	Ukupno		Muškarci		Žene	
	EU	HR	EU	HR	EU	HR
15-19	35,0	23,3	37,1	28,7	33,2	18,3
20-24	52,8	43,1	56,8	50,9	48,7	34,2
25-29	75,4	76,4	82,0	83,3	68,0	67,8
30-34	80,9	83,1	89,5	89,5	71,5	75,6
35-39	83,4	81,6	90,9	85,7	75,6	77,8
40-44	84,3	79,6	90,4	83,4	78,1	75,3
45-49	82,6	73,8	87,8	79,8	77,2	67,4
50-54	77,0	67,4	82,8	74,7	70,7	58,2

Izvor: Eurostat.

nego u Europskoj uniji. Za prvu skupinu to proizlazi iz relativno veće stope zaposlenosti muškaraca, a za drugu skupinu iz relativno veće zaposlenosti žena. Stopa zaposlenosti žena u dobi od 35 do 39 godina također je veća u Hrvatskoj nego u EU. Nasuprot tome, stopa zaposlenosti starijih skupina i muškaraca i žena manja je nego u EU.

Naposlijetku, prikazana je i stopa zaposlenosti stanovništva sa završenim tercijarnim obrazovanjem (tj. višom ili visokom školom). Budući da je riječ o malim skupinama, podaci su manje pouzdani, a neki zbog toga nisu niti navedeni. Tako nije naveden podatak za vrlo malu skupinu muškaraca u dobi od 20 do 24 godine koji su završili tercijarno obrazovanje, premda se iz podatka za ukupno stanovništvo te dobi može zaključiti da je njihova stopa zaposlenosti veća u Hrvatskoj nego u EU. Međutim, u svim ostalim dobnim skupinama stopa zaposlenosti muškaraca manja je u Hrvatskoj. Nasuprot tome, stopa zaposlenosti žena mlađe i srednje dobi bitno je veća u Hrvatskoj nego u EU. Tek se za žene u dobi od 45 do 49 godina stopa zaposlenosti izjednačuje, a za stariju skupinu postaje manja nego u EU.

Dob	Stopa zaposlenosti stanovništva s visokom školom (%)					
	Ukupno		Muškarci		Žene	
	EU	HR	EU	HR	EU	HR
20-24	63,0	64,9	62,5	-	63,3	62,0
25-29	83,8	82,0	86,4	80,7	81,8	82,7
30-34	88,9	88,1	93,8	90,4	84,8	86,7
35-39	90,3	92,5	95,7	94,4	85,3	91,2
40-44	91,3	92,9	95,7	93,7	87,0	92,1
45-49	91,8	90,2	94,7	91,3	88,8	88,9
50-54	88,9	84,5	91,8	86,0	85,8	82,8

Tablica 1.4.3

Stopa zaposlenosti stanovništva s visokom školom prema dobi

Izvor: Eurostat. Napomena: podaci za Hrvatsku nisu pouzdani zbog malih skupina.

Može se zaključiti, dakle, da stopa zaposlenosti skupina mlade dobi uglavnom manja u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji, da je stopa zaposlenosti skupina mlađe i srednje dobi jednaka ili čak veća u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji, osobito u žena s visokim obrazovanjem, te da je stopa zaposlenosti skupina starije dobi bitno manja u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji.

2. Obrazovanost i aktivnost stanovništva u nekim europskim zemljama

2.1 Sastav stanovništva srednje dobi prema obrazovanosti i spolu

U **tablici 2.1.1** prikazan je udio stanovnika sa završenim osnovnim (ISCED 0-2), srednjim (ISCED 3-4) i visokim (ISCED 5-6) obrazovanjem u ukupnom stanovništvu u dobi od 25 do 54 godine u zemljama članicama Europske unije i Hrvatskoj u 2007. godini. Najveći udio stanovnika s visokim obrazovanjem imali su Finska, Cipar, Irska i Belgija, a najmanji Rumunjska, Malta, Češka i Italija.

Tablica 2.1.1
Sastav stanovništva srednje dobi prema obrazovanju

Zemlja	Udio u stanovništvu 25-54 (%)			
	Obrazovanje	Osnovno	Srednje	Visoko
Austrija		17,4	64,1	18,5
Belgija		27,1	38,0	34,8
Bugarska		18,8	57,8	23,5
Cipar		21,9	41,3	36,8
Češka		7,7	77,6	14,7
Danska		21,4	43,9	34,7
Estonija		9,1	56,3	34,6
Finska		14,2	46,7	39,2
Francuska		26,9	43,4	29,8
Grčka		34,1	41,6	24,3
Irska		26,7	37,8	35,5
Italija		42,6	42,6	14,7
Latvija		12,6	63,7	23,7
Litva		8,5	60,6	30,9
Luksemburg		31,5	40,3	28,2
Mađarska		17,8	63,5	18,7
Malta		69,8	16,6	13,6
Nizozemska		23,3	44,4	32,3
Njemačka		14,6	60,8	24,6
Poljska		10,5	69,1	20,4
Portugal		68,8	15,9	15,4
Rumunjska		20,0	67,3	12,7
Slovačka		8,6	76,4	15,0
Slovenija		15,3	60,7	24,0
Španjolska		44,5	23,6	31,9
Švedska		11,8	55,0	33,2
UK		25,2	41,3	33,5
EU-27		25,9	48,9	25,1
Hrvatska		20,8	63,0	16,2

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni.

Hrvatska se po visini udjela visoko obrazovanih nalazila između Austrije i Portugala. Izgleda da Austrija i osobito Češka spadaju u zemlje koje nisu vodile politiku ekspanzije visokog obrazovanja. Nasuprot tome, u Španjolskoj je udio stanovništva s visokim obrazovanjem veći od udjela stanovništva sa srednjim obrazovanjem.

U sljedećoj tablici prikazan je sastav muškog stanovništva srednje dobi prema obrazovanosti. Po udjelu visoko obrazovanih predvodili su Cipar, Nizozemska i Ujedinjeno Kraljevstvo, a na dnu ljestvice nalazili su se Portugal, Rumunjska i Italija. Hrvatska je po visini spomenutog pokazatelja zauzimala mjesto između Mađarske i Češke.

Zemlja	Udio u muškom stanovništvu 25-54 (%)		
	OsnoVno	Srednje	Visoko
Austrija	12,0	67,3	20,6
Belgija	28,0	40,0	32,0
Bugarska	19,0	62,9	18,1
Cipar	21,7	42,5	35,8
Češka	5,6	79,2	15,2
Danska	21,3	47,0	31,7
Estonija	11,5	61,9	26,6
Finska	16,9	50,9	32,2
Francuska	26,0	46,3	27,7
Grčka	36,5	39,3	24,2
Irska	30,3	37,6	32,1
Italija	44,8	42,2	13,0
Latvija	16,3	65,7	18,0
Litva	10,6	63,6	25,8
Luksemburg	29,6	41,5	28,9
Mađarska	15,5	68,4	16,1
Malta	65,2	20,6	14,2
Nizozemska	22,8	44,1	33,1
Njemačka	12,6	60,3	27,1
Poljska	10,7	72,6	16,8
Portugal	72,5	15,6	11,9
Rumunjska	16,9	70,3	12,8
Slovačka	6,9	79,0	14,1
Slovenija	14,4	66,3	19,2
Španjolska	46,1	23,6	30,2
Švedska	13,5	58,6	27,9
UK	22,8	44,1	33,1
EU-27	25,6	50,3	24,1
Hrvatska	17,4	67,3	15,3

Tablica 2.1.2

Sastav muškog stanovništva srednje dobi prema obrazovanju

Izvor: Eurostat; autori izračuni.

Sljedeća tablica prikazuje sastav ženskog stanovništva srednje dobi prema obrazovanosti. Najveći udio visoko obrazovanih u ženskom stanovništvu srednje dobi zabilježen je u Finskoj, Estoniji i Irskoj, a najmanji u Rumunjskoj, na Malti i u Češkoj. Po visini spomenutog pokazatelja Hrvatska je bila između Portugala i Italije. Razlika između udjela visoko obrazovanih u ženskom stanovništvu srednje dobi i muškom stanovništvu iste dobi u Europskoj je uniji iznosila nešto više od dva postotna boda, a u Hrvatskoj nešto manje od dva postotna boda.

Tablica 2.1.3
Sastav ženskog stanovništva srednje dobi prema obrazovanju

Zemlja	Udio u ženskom stanovništvu 25-54 (%)			
	Obrazovanje	Osnovno	Srednje	Visoko
Austrija		22,8	60,8	16,4
Belgija		26,2	36,1	37,7
Bugarska		18,5	52,6	28,9
Cipar		22,1	40,1	37,8
Češka		9,9	75,9	14,2
Danska		21,6	40,6	37,8
Estonija		6,9	51,0	42,1
Finska		11,3	42,3	46,3
Francuska		27,6	40,5	31,8
Grčka		31,6	44,0	24,3
Irska		23,1	38,0	39,0
Italija		40,4	43,1	16,5
Latvija		9,0	61,8	29,2
Litva		6,5	57,8	35,7
Luksemburg		33,3	39,1	27,6
Mađarska		20,0	58,7	21,2
Malta		74,6	12,5	12,9
Nizozemska		23,9	44,7	31,4
Njemačka		16,6	61,4	22,1
Poljska		10,3	65,8	23,9
Portugal		65,1	16,1	18,7
Rumunjska		23,0	64,2	12,7
Slovačka		10,4	73,7	15,9
Slovenija		16,3	54,7	29,0
Španjolska		42,8	23,5	33,7
Švedska		10,1	51,2	38,6
UK		27,5	38,6	33,8
EU-27		26,2	47,5	26,2
Hrvatska		4,2	58,6	17,2

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni.

Udio visoko obrazovanih u stanovništvu u Europskoj uniji i Hrvatskoj prikazan je i u sljedećoj tablici prema užim dobnim skupinama i spolu. Prilikom tumačenja prikazanih podataka potrebno je imati na umu da je riječ o vrlo malim skupinama u hrvatskom slučaju i da je stoga njihova pouzdanost razmjerno niska. Unatoč

tome, moguće je uočiti nekoliko osnovnih obilježja. Tako u Hrvatskoj udio visoko obrazovanih blago raste s opadanjem dobi, a zatim je znatno veći u najmlađe skupine. Glavni razlog sporog rasta s opadanjem dobi je opadanje udjela u muškom stanovništvu s opadanjem dobi – udjel je porastao samo u najmlađe skupine. Drugim riječima, mlađe generacije muškaraca sve su manje i manje završavale visoko obrazovanje, s izuzetkom najmlađe generacije muškaraca kod koje se udio povećao. Nasuprot tome, udio visoko obrazovanih u ženskom stanovništvu povećavao se u mlađih generacija, osobito u najmlađe. U Europskoj uniji udio visoko obrazovanih također je veći u mlađih generacija muškaraca, a osobito je veći u mlađih generacija žena. I u Hrvatskoj i u Europskoj uniji udio visoko obrazovanih u mlađim skupinama ženskog stanovništva veći je nego udio u muškom stanovništvu iste dobi.

Dob	Udio visoko obrazovanih u stanovništvu (%)					
	Ukupno		Muškarci		Žene	
	EU	HR	EU	HR	EU	HR
25-29	29,7	19,8	25,4	14,5	34,1	25,5
30-34	30,0	16,7	27,2	12,5	32,9	21,1
35-39	26,0	16,2	24,8	14,1	27,1	18,2
40-44	23,5	15,3	23,4	15,6	23,6	15,1
45-49	21,6	15,9	22,1	17,3	21,0	14,6
50-54	20,3	14,8	21,4	16,1	19,2	13,5

Tablica 2.1.4

Udio visoko obrazovanih u stanovništvu prema dobi

Izvor: Eurostat; autori izračuni. Napomena: navedene procjene za Hrvatsku nisu pouzdane zbog malih skupina.

Unatoč značajnom povećanju udjela visoko obrazovanih u najmlađoj skupini, taj udio još uvijek je puno veći u Europskoj uniji nego u Hrvatskoj, te razlika iznosi oko 10 postotnih bodova – u muškaraca je nešto veća, a u žena nešto manja. Hrvatska, dakle, još uvijek nije dostigla Europsku uniju u pogledu udjela visoko obrazovanih, čak niti kod najmlađe generacije. Osobito je nizak udio visoko obrazovanih u mlađim generacijama muškaraca, ne samo u usporedbi s EU, već i u usporedbi sa starijim generacijama. Čak i kod najmlađe generacije muškaraca u dobi od 25 do 29 godina, taj udio još uvijek je manji nego u muškaraca u dobi od 40 do 54 godine.

S obzirom na mogući značaj obrazovanosti muškaraca za ukupnu produktivnost rada, o čemu je bilo riječi u prethodnom odjeljku, relativno nizak udio visoko obrazovanih muškaraca odnosno zaostajanje za Europskom unijom čak i u najmlađih generacija upućuje na zaključak da kretanje razine obrazovanosti do sada vjerojatno nije pridonosilo približavanju prosjeku Europske unije u pogledu produktivnosti rada.

S druge strane, razmjerno visok i rastući udio visoko obrazovanih u mlađim generacijama žena upućuje na zaključak o mogućem daljnjem rastu stope zaposlenosti žena ponajprije putem povećanja njihove participacije u radnoj snazi. O utjecaju obrazovanosti ženskog stanovništva na stopu njihove participacije u radnoj snazi bit će više riječi u sljedećem pododjeljku.

2.2 Stopa aktivnosti stanovništva srednje dobi, te utjecaj obrazovanosti i produktivnosti rada prema spolu

U **tablici 2.2** prikazana je stopa aktivnosti odnosno participacije u radnoj snazi stanovništva u dobi od 25 do 54 godine u zemljama članicama Europske unije i Hrvatskoj u 2007. godini, ukupno i prema spolu. Stopa aktivnosti je udio aktivnih, tj. zaposlenih i nezaposlenih, u ukupnom stanovništvu. Najveća stopa aktivnosti zabilježena je u Švedskoj, Sloveniji i Danskoj, a najmanja na Malti, te u Italiji i Rumunjskoj. Po visini spomenutog pokazatelja Hrvatska se nalazila između Poljske i Mađarske.

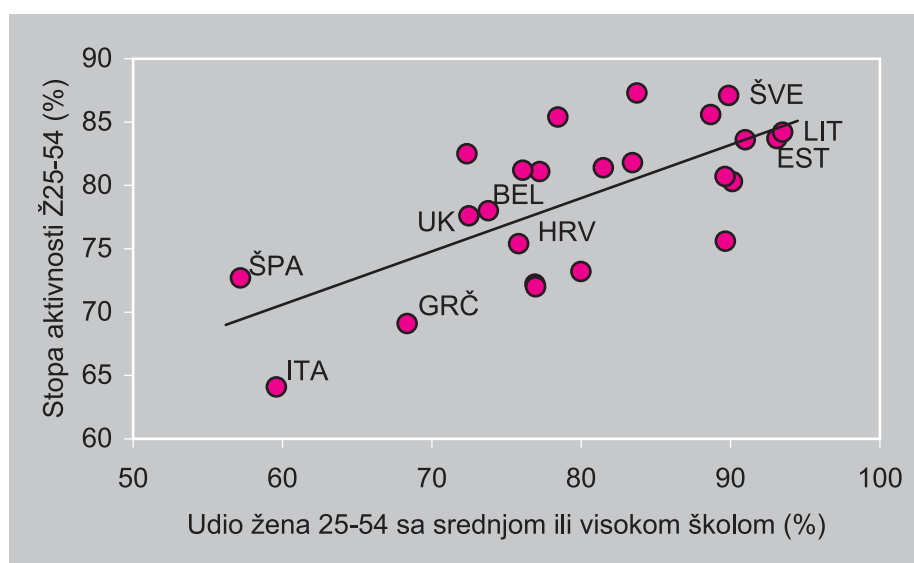
Tablica 2.2
Stopa aktivnosti stanovništva srednje dobi

Zemlja	Stopa aktivnosti stanovništva 25-54 (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	87,4	93,7	81,1
Belgija	85,3	92,5	78,0
Bugarska	84,5	87,5	81,4
Cipar	86,7	95,0	78,7
Češka	87,8	95,0	80,3
Danska	89,0	92,5	85,4
Estonija	88,5	93,6	83,7
Finska	88,0	90,4	85,6
Francuska	88,3	94,2	82,5
Grčka	81,9	94,6	69,1
Irska	82,0	91,6	72,2
Italija	77,6	91,0	64,1
Latvija	87,2	91,0	83,6
Litva	86,0	87,9	84,2
Luksemburg	84,7	94,9	74,7
Mađarska	80,0	86,9	73,2
Malta	69,0	94,0	43,4
Nizozemska	87,6	94,0	81,2
Njemačka	87,8	93,8	81,8
Poljska	81,7	87,9	75,6
Portugal	87,8	92,8	82,8
Rumunjska	79,0	85,9	72,0
Slovačka	86,9	93,1	80,7
Slovenija	89,3	91,3	87,3
Španjolska	82,8	92,6	72,7
Švedska	90,0	92,9	87,1
UK	84,4	91,5	77,6
EU-27	84,4	91,9	76,9
Hrvatska	80,9	86,4	75,4

Izvor: Eurostat.

Što se tiče muškaraca srednje dobi, najveću stopu aktivnosti imale su Češka, Cipar i Luksemburg, a najmanju Rumunjska, Hrvatska i Mađarska. Po visini stope aktivnosti žena srednje dobi predvodile su Slovenija, Švedska i Finska, dok su se na dnu ljestvice nalazile Malta, Italija i Grčka, a Hrvatska je zauzimala mjesto između Poljske i Mađarske.

Izgleda da obrazovanost žena razmjerno snažno utječe na njihovu stopu aktivnosti, kao što na to upućuje sljedeća slika. U zemljama s većom razinom obrazovanosti žena, poput, primjerice, Švedske, Litve i Estonije, veća je i njihova stopa aktivnosti, dok je u zemljama s niskom razinom obrazovanosti žena, poput Italije i Grčke, niža i njihova stopa aktivnosti. U Hrvatskoj je stopa aktivnosti žena srednje dobi blizu razine koja bi se mogla očekivati s obzirom na razinu njihove obrazovanosti.

Slika 2.2

Obrazovanost
i stopa aktivnosti
žena srednje dobi

Izvor: Eurostat. Napomena: podaci za Maltu, Cipar i Luksemburg nisu prikazani zbog veličine i specifičnosti tih zemalja. Podaci za Portugal također nisu prikazani zbog ekstremno niskog udjela obrazovanih.

Utjecaj visokog obrazovanja (VIS) na stopu aktivnosti žena (AKTŽ) veći je od utjecaja srednjeg obrazovanja (SRED), kao što to pokazuje sljedeća regresijska jednačica (na podacima koje prikazuje prethodna slika):

$$\text{AKTŽ} = 41,7 + 0,39 \text{ SRED} + 0,61 \text{ VIS} \quad R^2 = 0,595$$

(4,5) (5,4) N = 24

Povećanje udjela srednje obrazovanih žena za 10 posto (npr. s 40 na 44 posto), uz nepromijenjeni udio visoko obrazovanih žena, povećava stopu aktivnosti žena za gotovo 4 posto, dok povećanje udjela visoko obrazovanih za 10 posto, uz nepromijenjeni udio srednje obrazovanih, povećava stopu aktivnosti za više od 6 posto.

Što se tiče muškaraca srednje dobi, obrazovanje slabo utječe na njihovu stopu aktivnosti, čak i visoko. Nasuprot tome, čimbenik koji umjereno snažno utječe na njihovu stopu aktivnosti (AKTM) jest produktivnost rada odnosno realni proizvod po zaposlenom radniku (BDP/ZAP), kao što to pokazuje sljedeća regresijska analiza (na podacima koji uključuju i Portugal):

$$\text{AKTM} = 86,2 + 0,06 \text{ BDP/ZAP} \quad R^2 = 0,356$$

(3,6) N = 25

Prilikom tumačenja prethodno opisane veze, međutim, treba imati na umu da ona gotovo u potpunosti počiva na razlici između „starih“ i „novih“ članica Europske unije, pridružujući posljednjima i Hrvatsku, a s izuzetkom Češke. S druge strane, nema razloga za odbacivanje nalaza prema kojem niža produktivnost rada donosi i malo nižu participaciju muškaraca u radnoj snazi, premda se u teorijskim raspravama agregatna ponuda rada muškaraca srednje dobi obično smatra savršeno neelastičnom prema realnoj plaći odnosno produktivnosti rada.

Navedeni nalazi upućuju na zanimljivu suprotnost djelovanja obrazovanosti prema spolu – obrazovanost žena djeluje na aktivnost, ali ne djeluje na ukupnu produktivnost, dok obrazovanost muškaraca djeluje na produktivnost, ali ne djeluje izravno na aktivnost. Naime, korelacija između udjela visoko obrazovanih u muškom stanovništvu i njegove stope aktivnosti vrlo je slaba. Kao što je prije spomenuto, jedan od razloga tome može biti u različitom sadržaju obrazovanja – u obrazovanju žena vjerojatno je zastupljeniji sadržaj koji slabije pridonosi ukupnoj produktivnosti rada, odnosno sadržaj obrazovanja muškaraca više pridonosi ukupnoj produktivnosti rada. Premda nema preciznih podataka o sadržaju obrazovanja stanovništva srednje dobi prema spolu, dostupni su podaci o sastavu završenih studenata prema sadržaju obrazovanja i spolu, o čemu će biti riječi u sljedećem pododjeljku.

2.3 Sastav završenih studenata prema spolu i sadržaju obrazovanja

U sljedećoj tablici prikazan je udio studenata koji su diplomirali tehničke discipline (računalstvo, elektrotehniku, strojarstvo, tehnologiju, građevinarstvo i slično) u ukupnom broju završenih studenata u 2006. godini u nekim zemljama članicama Europske unije i Hrvatskoj, ukupno i prema spolu.

Najveći udio studenata koji su završili tehničke discipline u ukupnom broju završenih studenata zabilježen je u Austriji, Finskoj i Španjolskoj, a najmanji na Cipru i Malti, te u Latviji. Po visini udjela u ukupnom broju završenih studenata muškog spola predvodile su Finska, Austrija i Švedska, a na dnu ljestvice nalazili su se Malta, Cipar i Danska. Izgleda, dakle, da Finska i Danska vode posve različite politike obrazovanja i tehnološkog razvitka. Hrvatska se po visini spomenutog pokazatelja nalazila u donjem dijelu ljestvice između Belgije i Latvije. Što se tiče završenih studenata ženskog spola, najveći udio imale su Bugarska, Švedska i Portugal, a najmanji Cipar, Nizozemska i Malta.

Podaci o udjelu završenih studenata koji su diplomirali tehničke discipline u ukupnom broju završenih studenata u jednoj (2006.) godini ovdje su navedeni samo kao ilustracija mogućnosti velikih razlika između spolova u pogledu sadržaja obrazovanja. Krajnji primjer je Finska u kojoj je više od polovice završenih studenata muškog spola diplomiralo u tehničkim disciplinama, a manje od desetine završenih studenata ženskog spola. U Europskoj uniji kao cjelini preko 30 posto završenih studenata muškog spola diplomiralo je u tehničkim disciplinama, a samo 6,6 posto završenih studenata ženskog spola.

Vrlo je vjerojatno da i u ukupnom stanovništvu odnosno u ukupnom broju radnika postoje velike razlike u sadržaju obrazovanja između muškaraca i žena na istoj (visokoj) razini obrazovanosti. Preciznije rečeno, vrlo je vjerojatno i da je udio obrazovanih u tehničkim disciplinama u ukupnom visoko obrazovanom stanovništvu odnosno u ukupnom broju visoko obrazovanih radnika veći u muškaraca nego u žena. S druge strane, vjerojatno je da je produktivnost radnika sa znanjima i vještinama u tehničkim disciplinama veća nego produktivnost radnika u, primjerice, društvenim, humanističkim i fundamentalnim disciplinama. Stoga se može zaključiti da između visoko obrazovanih radnika muškog i ženskog spola vjerojatno postoji značajna razlika u produktivnosti rada.

Zemlja	Udio u ukupnom broju završenih studenata (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	26,2	44,4	9,2
Belgija	12,8	25,2	4,0
Bugarska	18,0	28,2	11,2
Cipar	9,6	20,0	3,1
Češka	18,6	34,5	6,6
Danska	14,1	23,3	7,5
Estonija	14,8	33,6	7,3
Finska	25,1	50,9	9,7
Francuska	18,8	33,5	7,0
Italija	17,2	29,3	8,4
Latvija	9,9	24,7	3,8
Litva	19,2	41,2	7,9
Mađarska	10,9	23,8	4,1
Malta	9,3	17,1	3,7
Nizozemska	12,6	24,5	3,2
Njemačka	17,4	33,0	5,4
Poljska	12,4	25,7	5,4
Portugal	20,2	40,3	9,7
Slovačka	18,4	32,6	8,8
Slovenija	14,1	29,4	4,7
Španjolska	22,6	40,8	9,6
Švedska	22,1	42,4	10,5
UK	13,6	25,4	5,0
EU-27	16,4	30,6	6,6
Hrvatska	13,9	25,1	5,9

Tablica 2.3

Udio obrazovanih u tehničkim disciplinama u završenim studentima

Izvor: Eurostat; autori izračuni. Napomena: podaci za Irsku, Grčku, Luksemburg i Rumunjsku nisu cjeloviti, te stoga nisu prikazani. Engleski nazivi uključenih tehničkih disciplina jesu sljedeći: Computing, Engineering, Manufacturing, Construction. Nacionalne klasifikacije i tumačenja spomenutih disciplina vjerojatno nisu posve jednaki za sve prikazane zemlje. Stoga podatke treba uzimati kao samo približno usporedive.

Podatak o udjelu studenata koji su završili tehničke discipline u ukupnom broju završenih studenata samo jedne (i to posljednje) generacije ne može poslužiti za analizu koja bi se odnosila na velike dobne skupine ili čak na cjelokupnu zaposlenost. Zanimljivo je, međutim, da čak i tako krnji podatak stoji u pozitivnoj (premda statistički neznčajnoj) vezi s proizvodom po zaposlenom radniku, uz kontrolu udjela visoko obrazovanih i muškaraca u ukupnom broju zaposlenih. To dodatno podupire pretpostavku o značaju sadržaja obrazovanja za produktivnost rada. Vremenski zahtjevnija analiza višegodišnjih podataka o sastavu završenih studenata vjerojatno bi došla bliže uvidu u sastav visoko obrazovane radne snage, barem one mlađe dobi, prema sadržaju obrazovanja.

2.4 DODATAK I: Pohađanje visokog obrazovanja i sastav studenata prema sadržaju obrazovanja u EU i Hrvatskoj

U **tablici 2.4.1** prikazana je stopa pohađanja visokog obrazovanja (ISCED 5-6) u Europskoj uniji i Hrvatskoj u 2006. godini za dobne skupine od 20, 22 i 24 godine.

Tablica 2.4.1
Pohađanje visokog obrazovanja prema dobi

Dob	Pohađanje visokog obrazovanja (%)					
	Ukupno		Muškarci		Žene	
	EU	HR	EU	HR	EU	HR
20	34,9	39,7	29,5	33,6	40,7	45,9
22	29,5	26,1	26,2	23,2	32,8	29,1
24	19,0	11,9	18,1	11,9	19,8	11,8

Izvor: Eurostat.

Prilikom tumačenja navedenih podataka potrebno je imati na umu da postoje značajne razlike u obrazovnim sustavima europskih zemalja i da stoga podaci nisu posve usporedivi. Unatoč tome, nema puno dvojbe da je sudjelovanje mladih u dobi od 20 godina u visokom obrazovanju bilo veće u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji i to kod oba spola. Nasuprot tome, sudjelovanje 22-godišnjaka odnosno 24-godišnjaka u visokom obrazovanju bilo je manje odnosno znatno manje u Hrvatskoj nego u EU. Ta razlika može biti posljedica manjeg (relativnog) broja upisanih, većeg broja ispalih iz obrazovanja ili/i kraćih programa obrazovanja.

Sljedeća tablica prikazuje udio studenata koji su studirali tehničke discipline (računalstvo, elektrotehniku, strojarstvo, tehnologiju, građevinarstvo i slično) u ukupnom broju studenata u Europskoj uniji i Hrvatskoj u 2006. godini. Uočljivo je da je udio studenata koji studiraju tehničke discipline bio nešto veći u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji.

Tablica 2.4.2
Udio studenata tehničkih disciplina

Udio studenata tehničkih disciplina (%)					
Ukupno		Muškarci		Žene	
EU	HR	EU	HR	EU	HR
17,9	19,4	30,8	32,4	7,4	8,4

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni. Napomena: engleski nazivi uključenih tehničkih disciplina jesu sljedeći: Computing, Engineering, Manufacturing, Construction.

Vjerojatno je da bi veći udio mladih koji pohađaju (i završavaju) visoko obrazovanje i veći udio studenata koji studiraju tehničke discipline mogli pridonijeti smanjivanju razlike u produktivnosti rada između Hrvatske i Europske unije.

2.5 DODATAK II: Stopa sudjelovanja u cjeloživotnom učenju

Izraz „cjeloživotno učenje“ obično se odnosi na učenje nakon početnog (inicijalnog) obrazovanja u mladosti. Riječ je o pohađanju nekog formalnog obrazovanja ili obuke (*training*). U sljedećoj tablici prikazana je stopa sudjelovanja stanovništva od 25 do 64 godine u cjeloživotnom učenju u zemljama članicama Europske unije i Hrvatskoj u 2007. godini.

Najveća stopa sudjelovanja zabilježena je u Danskoj, Finskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu i Švedskoj, a najmanja u Rumunjskoj, Bugarskoj, Grčkoj i Hrvatskoj. Sličan poredak vrijedi i za stopu sudjelovanja u cjeloživotnom učenju prema spolu.

Zemlja	Sudjelovanje stanovništva 25-64 (%)		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Austrija	12,8	11,6	14,0
Belgija	7,2	7,0	7,4
Bugarska	1,3	1,4	1,3
Cipar	8,4	8,2	8,6
Češka	5,7	5,5	5,9
Danska	29,2	24,2	34,2
Estonija	7,1	4,5	9,3
Finska	23,4	19,4	27,5
Francuska	7,4	7,0	7,9
Grčka	2,1	2,2	2,1
Irska	7,6	6,2	9,0
Italija	6,2	5,9	6,6
Latvija	7,1	4,6	9,3
Litva	5,3	3,6	6,8
Luksemburg	6,9	6,5	7,3
Mađarska	3,6	3,0	4,1
Malta	6,0	6,4	5,7
Nizozemska	16,6	16,1	17,0
Njemačka	7,8	8,0	7,6
Poljska	5,1	4,7	5,5
Portugal	3,9	3,9	4,0
Rumunjska	1,3	1,2	1,4
Slovačka	3,9	3,4	4,3
Slovenija	14,8	13,5	16,1
Španjolska	10,4	9,3	11,5
Švedska	18,6	13,1	24,3
UK	19,9	16,5	23,2
EU-27	9,2	8,3	10,1
Hrvatska	2,4	2,2	2,6

Tablica 2.5

Sudjelovanje stanovništva u cjeloživotnom učenju

Izvor: Eurostat; autorovi izračuni.

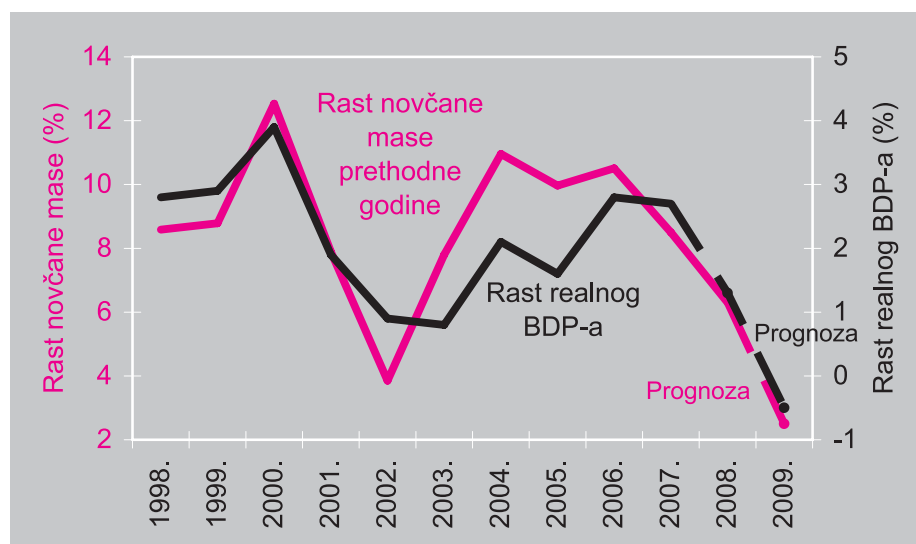
3. Kretanja u gospodarstvu i na tržištu rada u zoni eura i Hrvatskoj

3.1 Rast novčane mase, proizvodnje i zaposlenosti u zoni eura

Na slici 3.1.1 prikazan je odnos između rasta novčane mase (M1) i rasta realnog BDP-a u zoni eura. Uočljivo je da rast novčane mase prethodi rastu proizvodnje za otprilike jednu godinu. Tako je, primjerice, razmjerno visokom rastu proizvodnje u 2000. godini prethodio razmjerno visok rast novčane mase u 1999. godini, dok je razmjerno niskom rastu proizvodnje u 2002. godini prethodio razmjerno nizak rast novčane mase u 2001. godini. Budući da je u 2007. godini došlo do značajnog smanjenja rasta novčane mase, može se prognozirati da će rast proizvodnje u 2008. godini biti manji od rasta proizvodnje u 2007. godini. Štoviše, podaci za prvu polovicu 2008. godine upućuju na zaključak da je došlo do daljnjeg znatnog smanjenja rasta novčane mase, pa se stoga može očekivati i daljnje znatno smanjenje rasta proizvodnje u 2009. godini, u kojoj će vjerojatno doći i do njegovih negativnih vrijednosti.

Slika i tablica 3.1.1

Rast novčane mase
i proizvodnje
u zoni eura

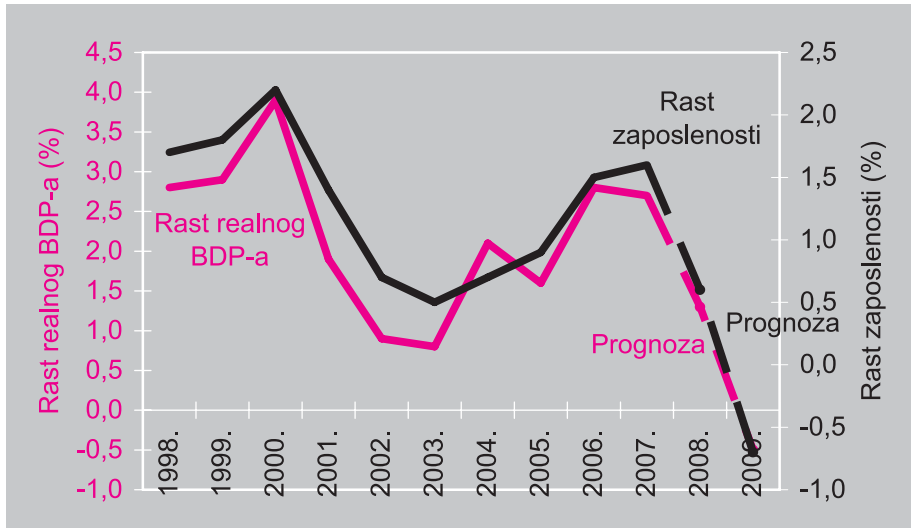

Izvor: ECB; Eurostat; autori izračuni.

Godina	Rast novčane mase M1 prethodne godine (%)	Rast realnog BDP-a (%)
1998.	8,6	2,8
1999.	8,8	2,9
2000.	12,5	3,9
2001.	7,9	1,9
2002.	3,9	0,9
2003.	7,8	0,8
2004.	11,0	2,1
2005.	10,0	1,6
2006.	10,5	2,8
2007.	8,5	2,7
2008.	6,3	prognoza: 1,3
2009.	prognoza: 2,5	prognoza: -0,5

Izvor: ECB; Eurostat; a.

Slika 3.1.2 prikazuje odnos između kretanja rasta proizvodnje i kretanja rasta zaposlenosti u zoni eura. Uočljiva je vrlo čvrsta veza. Tako je, primjerice, razmjerno visok gospodarski rast u 2000. godini bio popraćen razmjerno visokim rastom zaposlenosti u istoj godini, dok je razmjerno nizak gospodarski rast u 2003. godini popraćen razmjerno niskom rastom zaposlenosti. Rast proizvodnje i zaposlenosti dosegnuo je umjereno visoke stope u 2006. i 2007. godini, ali može se očekivati njihovo znatno opadanje u 2008. i 2009. godini. Kao što je prethodno rečeno, u 2009. godini vjerojatna je pojava negativnog rasta proizvodnje, te stoga i negativnog rasta zaposlenosti.

Slika i tablica 3.1.2

Rast proizvodnje
i zaposlenosti
u zoni eura

Izvor: Eurostat; autori izračuni.

Godina	Rast realnog BDP-a (%)	Rast zaposlenosti (%)
1998.	2,8	1,7
1999.	2,9	1,8
2000.	3,9	2,2
2001.	1,9	1,4
2002.	0,9	0,7
2003.	0,8	0,5
2004.	2,1	0,7
2005.	1,5	0,9
2006.	2,8	1,5
2007.	2,7	1,6
2008.	prognosa: 1,3	prognosa: 0,6
2009.	prognosa: -0,5	prognosa: -0,7

Izvor: Eurostat; a.

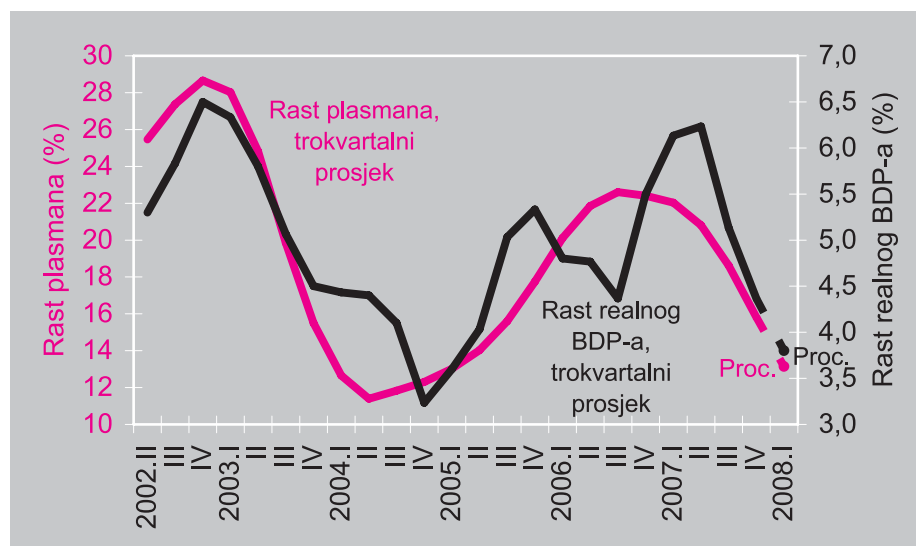
Očekivano opadanje rasta proizvodnje i zaposlenosti u 2008. i njihove negativne vrijednosti u 2009. godini mogu se tumačiti kao posljedica vrlo restriktivne monetarne politike Europske središnje banke u 2007. i 2008. godini. Općenito, rast proizvodnje i zaposlenosti u zoni eura vrlo je nestabilan zbog monetarne politike Europske središnje banke. Takvo tumačenje, prema kojem je politika središnje banke izvor gospodarskih ciklusa, stoji u skladu s tradicionalnom monetarističkom teorijom.

3.2 Rast kreditnih plasmana, realnog BDP-a i zaposlenosti u Hrvatskoj

Na slici 3.2.1 prikazano je kretanje pomičnog centriranog trokvartalnog prosjeka rasta kreditnih plasmana i realnog BDP-a u Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina. Trokvartalni centrirani prosjek znači da je podatak za, primjerice, drugo tromjesečje 2002. godine prosjek osnovnih podataka za prva tri tromjesečja iste godine. Trokvartalni pomični prosjek prikazan je kako bi se odstranile tzv. slučajne oscilacije vrijednosti promatranih varijabli. On također omogućuje bolji uvid u obilježja eventualnog zaostajanje vrijednosti jedne vremenske serije za vrijednostima druge vremenske serije. Tako je uočljivo da se kretanje prosjeka rasta plasmana i prosjeka gospodarskog rasta podudaralo krajem 2002. godine, ali da su niske vrijednosti prosječnog rasta plasmana u 2004. godini prethodile oko dva tromjesečja niskim vrijednostima prosječnog rasta realnog BDP-a. Zaostajanje gospodarskog rasta za rastom plasmana izgleda još veće u 2006. i 2007. godini, ali u tome je razdoblju gospodarski rast bio dosta nestabilan. Međutim, u pogledu kretanja u posljednjih nekoliko kvartala nema puno nedoumica – prosječni rast plasmana se smanjuje, a prosječni ga gospodarski rast u tome slijedi. Do opadanja trokvartalnog prosjeka gospodarskog rasta vjerojatno je već došlo u prvom kvartalu 2008. godine, a također je vjerojatno da će se nastaviti i u drugom i trećem kvartalu.

Slika i tablica 3.2.1

Rast kreditnih plasmana i proizvodnje u Hrvatskoj

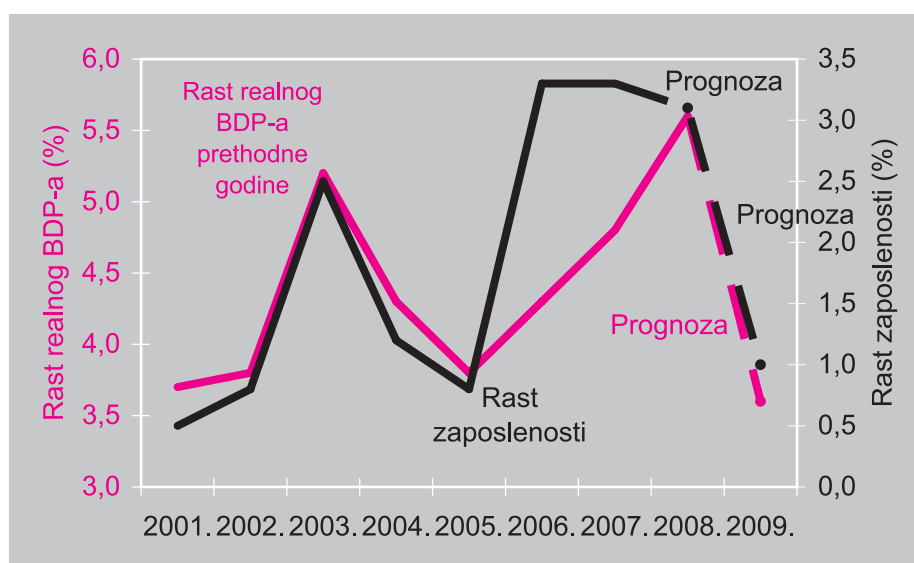
Izvor: DZS; HNB; autori izračuni. Napomena: centrirani trokvartalni prosjek je prosjek vrijednosti promatranog, prethodnog i sljedećeg kvartala.

Kvartal	Trokv. prosjek rasta (%)		Kvartal	Trokv. prosjek rasta (%)	
	Plasmani	Realni BDP		Plasmani	Realni BDP
2002.II	25,5	5,3	2005.II	14,0	4,0
III	27,4	5,8	III	15,6	5,0
IV	28,7	6,5	IV	17,7	5,3
2003.I	28,0	6,3	2006.I	20,1	4,8
II	24,8	5,8	II	21,9	4,8
III	19,9	5,1	III	22,6	4,4
IV	15,5	4,5	IV	22,4	5,5
2004.I	12,6	4,4	2007.I	22,0	6,1
II	11,4	4,4	II	20,8	6,2
III	11,8	4,1	III	18,6	5,1
IV	12,3	3,2	IV	15,8	4,4
2005.I	13,0	3,6	2008.I	procjena: 13,1	procjena: 3,8

Izvor: DZS; HNB; a.

Potrebno je dodati da će na rast proizvodnje u Hrvatskoj u 2008. i osobito 2009. godini vjerojatno utjecati i usporavanje rasta proizvodnje odnosno recesija u zoni eura, putem smanjene potražnje za hrvatskim izvoznim proizvodima.

Sljedeća slika prikazuje kretanje godišnje stope rasta proizvodnje i rasta registrirane zaposlenosti u Hrvatskoj. Uočljivo je da je u razdoblju od 2001. do 2005. godine rast zaposlenosti čvrsto pratio gospodarski rast s jednom godinom zaostatka. Za razliku od toga, u 2006. i 2007. godini rast je zaposlenosti bio puno veći nego što se moglo pretpostaviti na temelju gospodarskog rasta prethodne godine. Riječ je vjerojatno o utjecaju djelovanja inspekcije rada na neprijavljeni rad. Ukupan rast zaposlenosti u 2008. godini bit će također relativno visok, ali u velikoj mjeri zahvaljujući relativno visokoj stopi gospodarskog rasta u 2007. godini. Budući da će u 2008. godini doći do značajnog usporavanja gospodarskog rasta, vrlo je vjerojatno da će se bitno smanjiti i rast zaposlenosti u 2009. godini. Međutim, na kretanje rasta zaposlenosti može i dalje utjecati djelovanje inspekcije rada i drugih institucionalnih čimbenika. Stoga kvantitativna prognoza rasta zaposlenosti nije osobito pouzdana.

Slika i tablica 3.2.2

Rast proizvodnje i zaposlenosti u Hrvatskoj

Izvor: DZS; autori izračuni.

Godina	Rast realnog BDP-a prethodne godine (%), prva procjena	Rast zaposlenosti (%)
2001.	3,7	0,5
2002.	3,8	0,8
2003.	5,2	2,5
2004.	4,3	1,2
2005.	3,8	0,8
2006.	4,3	3,3
2007.	4,8	3,3
2008.	5,6	prognoza: 3,1
2009.	prognoza: 3,6	prognoza: (1,0)

Izvor: DZS; a.

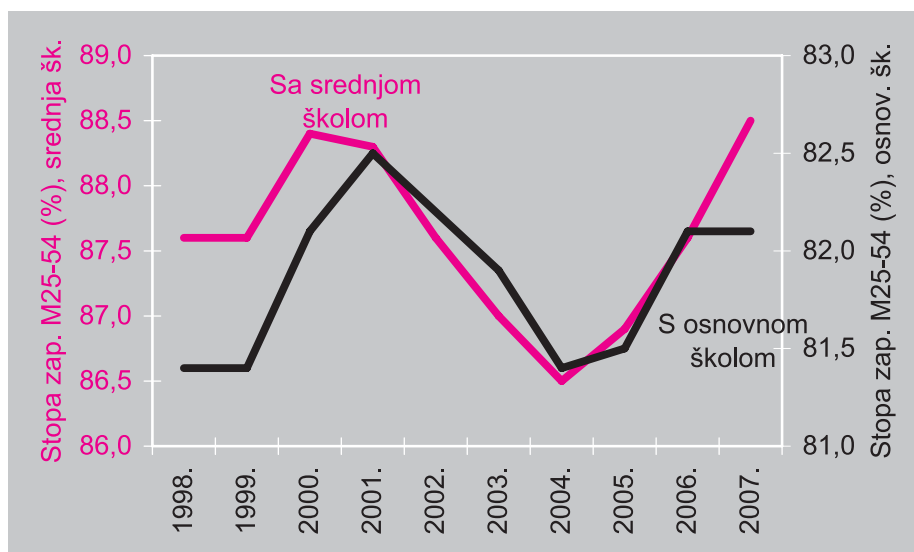
Unatoč spomenutim ogradama, može se zaključiti da će se utjecaj promjene gospodarskog rasta na rast zaposlenosti ponovno snažnije osjetiti u 2009. godini.

3.3 DODATAK: Kretanje stope zaposlenosti prema spolu i obrazovanosti u zoni eura i Hrvatskoj

Na slici 3.3.1 prikazano je kretanje stope zaposlenosti muškog stanovništva srednje dobi (od 25 do 54 godine) sa završenom osnovnom školom i sa završenom srednjom školom, u 11 početnih članica zone eura (Belgija, Njemačka, Irska, Španjolska, Francuska, Nizozemska, Italija, Luksemburg, Austrija, Portugal i Finska). Uočljiva je razmjerno velika sličnost između kretanja stope zaposlenosti muškaraca sa srednjom školom i kretanja stope zaposlenosti muškaraca s osnovnom školom. I u jednih i u drugih najprije je došlo do povećanja stope zaposlenosti do 2000. odnosno 2001. godine, zatim do značajnog opadanja do 2004., a potom do ponovnog povećanja koje je ipak bilo izrazitije u skupini muškaraca sa završenom srednjom školom.

Slika i tablica 3.3.1

Stopa zaposlenosti muškaraca srednje dobi s osnovnom i srednjom školom u zoni eura

Izvor: Eurostat.

Godina	Stopa zaposlenosti (%), M 25-54 s osnovnom šk.	Stopa zaposlenosti (%), M 25-54 sa srednjom šk.
1998.	81,4	87,6
1999.	81,4	87,6
2000.	82,1	88,4
2001.	82,5	88,3
2002.	82,2	87,6
2003.	81,9	87,0
2004.	81,4	86,5
2005.	81,5	86,9
2006.	82,1	87,6
2007.	82,1	88,5

Izvor: Eurostat.

Unatoč manjim razlikama, može se zaključiti da je kretanje stope zaposlenosti muškaraca sa srednjom školom i muškaraca s osnovnom školom bilo pod snažnim utjecajem istih čimbenika. Riječ je ponajprije o oscilacijama gospodarskog rasta. Tako su, primjerice, usporavanje gospodarskog rasta u 2001., 2002. godini i njegova niska razina u 2003. godini doveli do značajnog smanjenja stope zaposlenosti u obje skupine muškaraca. Budući da kretanje gospodarskog rasta očito utječe na kretanje stope zaposlenosti muškaraca s osnovnom

školom, može se također zaključiti da oscilacije potražnje za radom bitno utječu na razinu njihove zaposlenosti. Takav nalaz je značajan jer implicira da povećanje ukupne potražnje za radom može povećati zaposlenost i najmanje obrazovanih.

Što se tiče Hrvatske, vremenska serija Eurostatovih podataka o stopi zaposlenosti stanovništva u dobi od 25 do 54 godine znatno je kraća i stoga nije posve adekvatna za analizu oscilacija. Osim toga, izgleda da je vrijedost stope zaposlenosti u 2006. i 2007. godini bila pod utjecajem djelovanja inspekcije rada, kao i u slučaju registrirane zaposlenosti, premda bi podaci dobiveni anketom radne snage trebali obuhvaćati i neprijavljenu zaposlenost. Naime, ako ispitanici u anketi radne snage percipiraju anketare Državnog zavoda za statistiku kao djelatnike države, onda je vjerojatno da podaci o zaposlenosti neće obuhvaćati neprijavljenu zaposlenost, barem ne u potpunosti.

Godina	Stopa zaposlenosti stanovništva 25-54 (%)			
	S osnovnom školom		Sa srednjom školom	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
2002.	68,8	44,9	78,8	64,8
2003.	66,1	45,1	78,3	64,9
2004.	70,4	45,7	78,2	66,1
2005.	69,0	49,1	78,2	66,7
2006.	65,5	45,7	79,0	68,4
2007.	66,8	48,2	82,1	70,0

Izvor: Eurostat.

Tablica 3.3.2

Stopa zaposlenosti stanovništva srednje dobi s osnovnom i srednjom školom u Hrvatskoj prema spolu

Premda je riječ o razmjerno kratkom promatranom razdoblju, stopa zaposlenosti stanovništva srednje dobi sa završenom osnovnom školom znatno je oscilirala što upućuje na utjecaj različitih čimbenika koje je prilično teško identificirati. Osim toga, spomenute oscilacije mogu dijelom odražavati i metodologijske probleme kao što je problem mjerenja zaposlenosti u poljoprivredi, problem razlika u uzorku itd.

Što se tiče stanovništva srednje dobi sa završenom srednjom školom, uočljive su razlike u kretanju prema spolu. Od 2002. do 2005. godine stopa zaposlenosti muškaraca je opadala ili stagnirala, dok je stopa zaposlenosti rasla. To je vjerojatno posljedica promjene strukture gospodarstva prema djelatnosti, odnosno rasta sektora usluga. Međutim, u 2006. i 2007. godini zabilježeno je veliko povećanje stope zaposlenosti i u muškaraca i u žena. Kao što je rečeno, vjerojatno je riječ o utjecaju djelovanja inspekcije rada (i) na zaposlenost koja se utvrđuje na temelju izjava ispitanika u anketi radne snage.

